

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

ПОСПЄЛОВА СВІТЛАНА ВАЛЕРІЇВНА

УДК 159.922.1:159.923.3 – 055.2

**ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЖІНОК
ІЗ РІЗНИМИ ТИПАМИ СТАТЕВОРОЛЬОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ**

19.00.01 – загальна психологія, історія психології

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор психологічних наук, професор
Кочарян Олександр Суренович,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна,
завідувач кафедри психологічного
консультування і психотерапії

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор
Кікінежді Оксана Михайлівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри психології;

кандидат психологічних наук
Коцюба Ганна Олександрівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
асистент кафедри соціальної психології.

Захист відбудеться «18» лютого 2016 р. о _____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.08 в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, пл. Свободи, 6, ауд. 442.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, пл. Свободи, 4.

Автореферат розісланий «16» січня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. В. Барінова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап існування українського суспільства характеризується значним поширенням явищ, які відображають серйозні проблеми становлення гендерної ідентичності жінок: сурогатне материнство, чайлд-фрі, відокремлення сексуальності від репродуктивної функції, інфантильність тощо. Традиційні механізми і чинники формування гендерної ідентичності втрачають свій вплив, а нова гендерна ситуація пов'язана із побудуванням індивідуальних лекал гендерного функціонування, що значною мірою нормалізує девіантні форми гендерного розвитку (І.С. Кон, В. Джонсон, Г.С. Кочарян, У. Мастерс, Н.О. Смахтіна, Г.Ф. Шакірова, О.Ю. Якименко, I. Valor-Segura, J. van Lankveld).

Психологічний аналіз феноменів гендерної й статеворольової ідентичності (Т.В. Говорун, І.В. Головнєва, О.Ф. Іванова, О.М. Кікінежді, І.С. Кон, О.С. Кочарян, Г.С. Тьомкіна) засвідчив, що статеворольові властивості особистості є її базовими структурами й виконують визначальну роль у процесах адаптації й саморегуляції, підтримці психологічного й психосоматичного здоров'я, задоволеності міжособистісними стосунками тощо (Н.В. Дворянчиков, С.Н. Єніколопов, О.С. Кочарян, В.В. Кришталь, А. Bandura, S.L. Bem, A.V. Heilbrun).

Суттєву роль у гендерних дослідженнях відіграє аналіз рівневих характеристик статеворольової сфери (А.В. Алексєєва, Т.В. Кубріченко, В.Г. Романова, А. Dubey, K. Burkea, M. Carlsson, L. Gartzia, I. Ivtzan, A.V. Heilbrun), що втілено у концепції психологічної андрогінії, яку прийнято вважати найбільш адаптивним варіантом організації гендерної ідентичності (S.L. Bem, A.V. Heilbrun). Альтернативний підхід реалізовано у дослідженнях школи статеворольової психології (О.С. Кочарян), коли предметом психологічного аналізу стають внутрішні взаємозв'язки між утвореннями маскулінності й фемінінності, що відображено в моделі структурної організації статеворольової сфери. Нечисленні праці показують значущість саме структурних зв'язків маскулінності/фемінінності, які визначають психологічне благополуччя особистості (Н.О. Ярова), готовність до материнства (Н.В. Дармоустук), рівень соціальної адаптації (К.М. Фаворова), здатність до психологічної інтимності (І.О. Бару). Тому актуальним напрямком дослідницької роботи є розгляд впливу статеворольової структури на різні сфери функціонування особистості сучасних молодих жінок, які становлять основний репродуктивний потенціал країни.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематики наукових досліджень кафедри психологічного консультування і психотерапії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна у рамках НДР «Гендерний розвиток особистості сучасної молоді: особливості соціалізації та життєвих стратегій» (№ держреєстрації 0111U010554, шифр 1-35-12; 01.01.2012–31.12.2014). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні вченої ради факультету психології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (протокол № 4, від 25.04.2014) та затверджено рішенням бюро Ради з координації наукових досліджень в галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 3, від 28.04.2015).

Мета й задачі дослідження. *Мета дослідження* – визначити особливості гендерного функціонування особистості жінок на основі поглиблення теоретичних уявлень щодо типів статевої організації особистості. Відповідно до мети було поставлено наступні *задачі дослідження*:

- 1) провести теоретичний аналіз концептуалізації гендерного функціонування особистості жінок;
- 2) визначити особливості особистості жінок з різними типами статевої організації особистості;
- 3) виявити особливості організації симптомокомплексу маскулітності/фемінітності у жінок в залежності від типу статевої організації особистості;
- 4) дослідити психосемантичні особливості організації статевої сфери жінок з різними типами статевої організації особистості;
- 5) вивчити особливості гендерно-рольового простору жінок при різних типах статевої організації особистості;
- 6) визначити особливості гендерної соціалізації жінок з різними типами статевої організації особистості;
- 7) розробити програму психологічної корекції статевої утворень, які забезпечують гендерне функціонування особистості жінок.

Об'єкт дослідження: статева сфера особистості у жінок.

Предмет дослідження: гендерне функціонування особистості жінок з різними типами статевої організації особистості.

Методи дослідження: для реалізації дослідницької мети було застосовано комплекс методів: теоретичних (аналіз психологічної літератури), емпіричних (тестування, інтерв'ювання) та математико-статистичних (методи порівняння непов'язаних і пов'язаних вибірок, методи багатовимірної статистики).

Методологічну й теоретичну основи дослідження становлять принципи генетичної психології (С.Д. Максименко), гендерний та статевої підхід в сучасній психології (С. Бем, Т.В. Говорун, В.Є. Каган, О.М. Кікінежді, І.С. Кон, О.С. Кочарян, Г.А. Тьомкіна), концепції гендерної соціалізації (Ш. Берн, І.С. Кльоцина, Н. Чодороу, Е. Массобу, Т. Парсонс), принципи клієнт-центрованої психотерапії (Л.Ф. Бурлачук, О.С. Кочарян, К. Роджерс) та конструювання психологічного тренінгу (І.В. Вачков).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації *вперше*:

- отримано дані щодо зрілості андрогінності на рівні статевої структури та доведено її внутрішню неузгодженість і можливість існування у андрогінної особистості ознак незрілої гендерної ідентичності;
- доведено, що андрогінність на рівні статевої структури є внутрішньо гетерогенним феноменом, який відображає як повну інтеграцію утворень маскулітності/фемінітності та їхню Его-синтонність або часткове включення (Его-дистонність) в особистісні структури;

- визначено, що функції статеворольових утворень залежать від сформованого типу статеворольової організації особистості, а саме: функція фемінінної Я-концепції змінює вектор з підвищення рівня особистісної зрілості на його зниження в залежності від андрогінного або континуально-альтернативного типу;

- визначено, що гендерна ідентичність може не спиратися на статеворольову регуляцію;

уточнено:

- зв'язок механізмів соціалізації особистості з її статеворольовою організацією, а саме: встановлено вплив матері й батька та їхніх соціалізаційних стратегій у жінок з різними типами статеворольової організації особистості;

- зв'язок між рівневими характеристиками симптомокомплексу маскуліності/фемінінності та типом структурної організації, а саме: континуально-ад'юнктивний тип пов'язаний з більшою виразністю фемінінності біогенного рівня;

подальшого розвитку дістали:

- уявлення щодо особливостей засвоєння і функціонування репертуару гендерних ролей: наявність андрогенного типу обумовлює диференційованість та еґо-синтонність простору гендерних ролей; наявність континуально-ад'юнктивного і континуально-альтернативного типів пов'язане з недиференційованістю та збідненням репертуару гендерних ролей;

- уявлення щодо психосемантичних особливостей простору жіночої привабливості та визначено феномени диференціації та звуження цього простору в залежності від типу статеворольової організації особистості.

Практичне значення одержаних результатів. У дисертації розроблено програму психологічної корекції, спрямовану на покращення гендерного функціонування особистості жінок, зокрема на рівні гендерно-рольової поведінки, статеворольової Я-концепції, особистісної і статеворольової зрілості. Програму було впроваджено у діяльність навчально-наукової психологічної служби Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна (акт впровадження № 0501-25 від 27.05.2015) та консультативну та психотерапевтичну практику Інституту клієнт-центрованої та експерієнтальної психотерапії (м. Харків) (акт впровадження № 518-06 від 20.05.2015). Результати впроваджено у педагогічний процес підготовки психологів у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна (у рамках дисциплін «Основи сексології», «Основи психотерапії», «Методи психокорекції та психотерапії», акт впровадження № 0501-24 від 27.05.2015).

Особистий внесок здобувача. У працях, написаних у співавторстві з О.С. Кочаряном та Є.В. Фроловою «Психосемантичні особливості організації статеворольової сфери дівчат у період ранньої дорослості», «Psychosemantic analysis archetypical female space at girls in a period of early adulthood» – здобувачеві належить аналіз літературних даних, розробка плану дослідження, добір емпіричного матеріалу.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження доповідалися на засіданнях кафедри психологічного консультування і психотерапії та на семінарах для

аспірантів і молодих викладачів кафедри психологічного консультування і психотерапії ХНУ імені В.Н. Каразіна (2014–2015), наукових конференціях всеукраїнського та міжнародного рівня: Всеукраїнській ювілейній науковій конференції «IV Сіверянські соціально-психологічні читання» (Чернігів, 2013), Науково-практичній конференції студентів і молодих вчених «Психологія в сучасному світі» (Харків, 2014), I Міжнародній науково-практичній конференції «Когнітивні та емоційно-поведінкові фактори повноцінного функціонування людини: культурно-історичний підхід» (Харків, 2014), III Міжнародній науково-практичній конференції «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства» (Київ, 2014).

Публікації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження опубліковані в 9 наукових працях, у тому числі у 5 статтях у фахових виданнях України та провідних наукових виданнях інших держав.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг роботи становить 192 сторінки (з них 166 сторінок основного тексту). Дисертація містить 25 таблиць, 21 рисунок. Список використаних джерел – 199 найменувань (з них 40 іноземною мовою).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету і задачі дослідження, показано наукову новизну і практичну значущість роботи, наведено дані щодо апробації та впровадження результатів дослідження.

Перший розділ «Теоретичні підходи до концептуалізації статі і гендеру в психології» присвячений розгляду гендерного простору особистості, як багаторівневого утворення, що включає в себе гендерну, статеву, статеворольову й сексуальну ідентичність. Аналізуються парадигми розуміння гендеру у сучасній психології: біологічна (В.А. Геодакян); психоаналітична (П. Куттер, Ф.Тайсон, З. Фрейд), соціально-психологічна (Ю.Є. Альошина і А.С. Волович, Н. Чодороу) й постмодерністська (М. Кімел, Г. Хофстед).

Розглянуто основні теорії гендерної соціалізації особистості та засвоєння категорій, пов'язаних із гендером: психоаналітична теорія (З. Фрейд); теорія об'єктних стосунків (В. Файєрбраєн і І. Мастерсон); аналітична теорія (К. Юнг) та архетипічний підхід (І.Чеглова); теорія соціального навчання (А. Бандура, Дж. Каган і П. Массен); когнітивно-генетична теорія (Л. Колберг, М. Мартін, У. Мішель, С. Томпсон, Ц. Халверсон); «нова психологія статі» (С. Бем, К. Джеклін і Е. Маккобі).

У рамках школи статеворольової психології (О.С. Кочарян) було запропоновано поняття «симптомокомплекс маскулітності/фемінітності» (далі М/Ф симптомокомплекс), що робить наголос на гетерогенності статеворольової сфери особистості та дозволяє репрезентувати її не як площинне утворення, а як об'ємне. Виявлено, що М/Ф симптомокомплекс значною мірою визначає рівень функціонування особистості, а саме: забезпечує психосоматичне й психологічне здоров'я, рівень соціальної адаптації, якість партнерських стосунків та їхні порушення (І.О. Бару, М.Є. Жидко, А.В. Коцар, О.С. Кочарян, Н.О. Смахтіна, Н.М. Терещенко, Є.В. Фролова, Н.О. Ярова).

Переважає більшість гендерних досліджень виконуються у площині аналізу рівневих характеристик маскулінності/фемінінності та типу гендерної ідентичності (А.В. Алексеева, М.С. Боровцова, Т.В. Кубріченко, В.Г. Романова, А.А. Чекалина, К. Burkea, J.W. Burnett, M. Carlsson, L. Gartzia та інші). Але, як вказує О.С.Кочарян, андрогінна рівноправність маскулінних і фемінінних утворень це властивість, що виявляється тільки на соціогенному рівні. Разом з тим, питання про вплив структурних типів статевої організації особистості, які визначаються наявністю певної статевої моделі (континуально-альтернативної, континуально-ад'юнктивної, андрогінної), на різні сфери функціонування особистості залишається відкритим і зумовлює напрям дослідницької роботи.

У другому розділі «Організація і методи дослідження» представлено характеристику дослідницької вибірки, яку склали 245 жінок 18-20 років. У цьому віці завершено формування статевої структури особистості (О. С. Кочарян). За соціальним статусом всі досліджувані є порівняними – 100% вибірки є студентками ВНЗ. За родинним станом – 100% вибірки є незаміжними і не мають дітей. За станом здоров'я – 100% вибірки без явних ознак психічної й вираженої соматичної патології.

Загальну вибірку було розділено на три групи: 1) 145 жінок, які брали участь в усіх етапах дослідницької роботи; 2) 70 жінок, які брали участь на етапі пілотажного дослідження вивчення простору жіночої привабливості; 3) 30 жінок, які брали участь на етапі впровадження психокорекційної програми.

Досліджуваних, які брали участь в усіх етапах роботи (145 жінок), було розподілено на групи на основі даних структурної статевої шкали, що дозволило визначити тип статевої організації особистості (табл. 1).

Таблиця 1

Дослідницькі групи (за типом статевої організації особистості)

Тип статевої організації особистості	Кількість	Частота поширеності у вибірці
Андрогінний	67	46,2 %
Континуально-ад'юнктивний	32	22,1 %
Континуально-альтернативний	46	31,7%

За даними О.С. Кочаряна в нормі до 15-16 років завершується формування андрогінної статевої структури і тому виявлені континуально-ад'юнктивна і континуально-альтернативні структури, які характерні підлітковому віку, є незрілими і такими, що не відповідають нормі.

У роботі використано наступні групи методів: а) статевої шкали: структурна статева шкала (О.С. Кочарян, Є.В. Фролова); ACL-шкала А.В. Heilbrun; 5-а шкала СМДО; психосексуальна пропорція Dur-Moll (L. Szondi); б) методи діагностики стилю сімейної соціалізації і сімейних стосунків: методика ADOR (Л.І. Вассерман, І.А. Горькова, О.Є. Роміцина); в) методи діагностики особливостей особистості: СМДО (Л.М. Собчик), методика «Особистісний диференціал»; методика «Хто Я?» (М. Кун, Т. Макпартленд), шкала самооцінки

(Г. Манастер, Р. Корсіні). В роботі використано такі методи математичної обробки результатів дослідження: ϕ -критерій Фішера, U-критерій Манна-Уїтні, t-критерій Стьюдента, G-критерій знаків, кореляційний аналіз (за методами Кендалла та Спірмена), кластерний аналіз (Single Linkage), факторний аналіз (метод головних компонент, ротація Varimax).

Дослідження проводилося у три етапи: 1) *емпіричне дослідження*, присвячене вивченню особистісних і статеворольових особливостей, процесу гендерної соціалізації у жінок з різними типами статеворольової організації особистості. На цьому етапі дослідницької роботи були задіяні 145 жінок; 2) *емпіричне дослідження* присвячене вивченню особливостей функціонування особистості на рівнях архетипічних уявлень, гендерних ролей і уявлень щодо жіночої привабливості. У цьому етапі дослідження взяли участь 215 жінок; 3) *впровадження і оцінка ефективності програми психологічної корекції*, у якому брали участь 30 жінок, відібрані за принципом добровільної згоди на участь у психокорекційній роботі.

У третьому розділі «**Особливості гендерної соціалізації і гендерного функціонування особистості дівчат із різними типами статеворольових моделей**» представлено результати емпіричного дослідження, на першому етапі якого було визначено особливості особистості жінок з різними типами статеворольової організації особистості за СМДО (Л.М. Собчик). На рис. 1 наведено усереднені особистісні профілі жінок за групами.

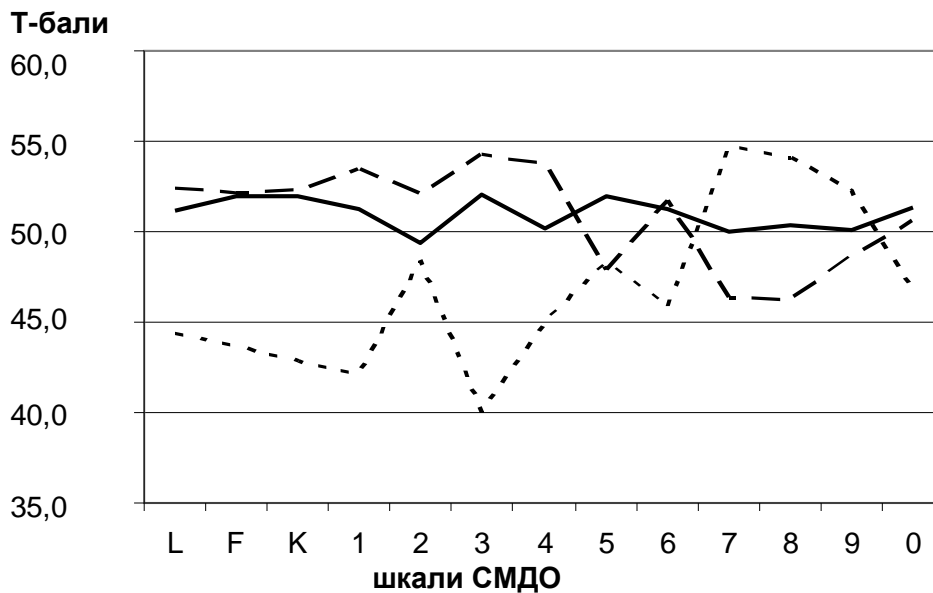

Рис. 1. Профілі особистості жінок з різними типами статеворольової організації особистості

Примітка:

- Гр.1 – жінки з андрогінною організацією особистості;
- Гр.2 – жінки с континуально-ад'юнктивною організацією особистості;
- - - - - Гр.3 – жінки з континуально-альтернативною організацією особистості.

Профілі досліджуваних всіх трьох груп є *лінійними* (показники – у межах 45 Т-55 Т). Перевірка значущості відмінностей за основними і рядом додаткових шкал СМДО (U-критерій Манна-Уїтні) виявила акцентування окремих шкал. Жінкам з *андрогінною* організацією особистості властива більша виразність таких показників, як надконтроль (1 шкала $U_{1-2}=738$, $p<0,05$), емоційна лабільність (3 шкала $U_{1-2}=557$, $p<0,01$), індивідуалістичність (8 шкала $U_{1-3}=911$, $p<0,05$) і зрілість (додаткова шкала $U_{1-2}=575$, $p<0,01$). Жінкам з *континуально-ад'юнктивною* організацією особистості характерні тривожність (7 шкала $U_{2-3}=512$, $p<0,05$), індивідуалістичність (8 шкала $U_{2-3}=526$, $p<0,05$), оптимістичність (9 шкала $U_{2-3}=476$, $p<0,01$), контроль (додаткова шкала $U_{1-2}=462$, $p<0,01$). Жінкам з *континуально-альтернативною* організацією особистості властиві надконтроль (1 шкала $U_{2-3}=504$, $p<0,05$), емоційна лабільність (3 шкала $U_{2-3}=482$, $p<0,05$), імпульсивність (4 шкала $U_{2-3}=543$, $p<0,05$). Загалом це свідчить про те, що наявність того або іншого типу статевої організації не приводить до серйозних змін у структурі й функціонуванні особистості, а лише акцентує виразність окремих її компонентів.

Наступний етап присвячено розгляду рівневих характеристик та узгодженості М/Ф симптомокомплексу. За допомогою статевої шкали (ACL-шкала А.В. Нейлбрун, 5-та шкала СМДО, пропорція Dur-Moll) в кожній групі було встановлено відмінності у виразності сирих показників маскулінності і фемінінності на кожному рівні М/Ф симптомокомплексу. Значущі відмінності спостерігаються тільки на біогенному рівні – виразність жіночих реакцій (Moll) у жінок з континуально-ад'юнктивною організацією особистості є достовірно вищою ($U_{1-2}=670$; $U_{2-3}=539$; $p<0,05$), що вказує на інфляцію біогенної фемінінності та резистентність цього типу до корегуючого впливу.

Факторизація статевої шкали (ротація Varimax) виявила три складові, які представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Факторна структура статевої сфери особистості жінок

Змінні	Загальний фактор	Біогенний фактор	Фемінінний фактор
Маскулінність соціогенного рівня	0,64		
Фемінінність соціогенного рівня	-0,52		0,46
Маскулінність поведінкового рівня	-0,98		
Фемінінність поведінкового рівня	0,98		
Маскулінність біогенного рівня	0,97	0,97	
Фемінінність біогенного рівня	-0,97	-0,97	
Вага фактору	31,8%	24,5%	12,1%

Примітка: в таблицю винесено тільки значущі навантаження від 0,4

Загальний фактор свідчить про узгодженість біогенного та соціогенного рівнів, що означає зростання Я-концепції з глибинних аспектів мужності/жіночності. Відносно цих двох рівнів поведінковий – є інвертованим, що вказує на наявність внутрішнього

конфлікту між власними уявленнями про «жіноче» та засобами поведінкової реалізації. Фактично, це є відображенням актуальних проблем гендерного функціонування особистості жінки в сучасному суспільстві, коли втрачено нормативно задані лекала побудування гендерної ідентичності та спостерігається співіснування як нормативних, так і альтернативних її форм.

Біогенний фактор є автономним, таким, що функціонує самостійно. Фемінінний фактор показує на відокремленість фемінінності соціогенного рівня від статевої ролі простору. Достовірні відмінності у вираженості факторів встановлено за біогенним ($t_{1-2}=-2,01$; $t_{2-3}=2,21$; $p<0,05$) та фемінінним ($t_{2-3}=1,99$; $p<0,05$) факторами, які є значущо вищими у групі жінок з континуально-ад'юнктивною організацією особистості. Це свідчить про біогенну обумовленість цього типу та відсутність регуляторних ланок фемінінної Я-концепції.

Надалі було встановлено психосемантичні особливості організації М/Ф симптомокомплексу на основі архетипічного підходу (К.Г. Юнг), в якому за типологією І. Чеглової виділено такі жіночі архетипи: Принцеса, Войовниця, Королева, Відьма (Чарівниця, Фея) і Трикстер (Блазень). Було виконано кореляційний аналіз (τ -Кендала) показників маскулінності/фемінінності на кожному із трьох рівнів симптомокомплексу з архетипічними конструктами, які було оцінено за методом семантичного диференціалу. Встановлено денотування маскулінності соціогенного рівня архетипами Хранительки ($\tau=0,19$; $p<0,01$), Баби-яги ($\tau=-0,31$; $p<0,01$) і Трикстера ($\tau=-0,25$; $p<0,01$). Таким чином, маскулінність для жінок цього віку є соціально бажаною, яка відбивається в архетипі Хранительки (сильна жінка, господиня), та запобігає соціально небажаним ролям відстороненої, холодної та самотньої (Баба-Яга) і агресивної, саркастичної, опозиційної (Трикстер) жінки.

На поведінковому рівні виявлено зв'язок архетипу Бунтарки (Трикстера) із полюсом фемінінності ($\tau=0,20$; $p<0,01$), це вказує на те, що адаптація у середовищі молоді пов'язана з протестно-опозиційними формами поведінки, які стають нормою та «забруднює» ідеали фемінінного функціонування сучасних молодих жінок.

Відсутність зв'язку показників біогенного рівня М/Ф симптомокомплексу з архетипічними конструктами свідчить про те, що архетипічне функціонування не має біогенної регуляції.

Визначено Его-дистонність статевої ролі утворень: конструкт «Я» не виявив зв'язків на всіх рівнях організації М/Ф симптомокомплексу, що свідчить про відокремленість «Я» від статевої ролі регуляції та знаходить відображення у сучасному феномені сексуальної «уніфікації».

Для визначення гендерної ідентичності (далі – ГІ) на матеріалі архетипічних образів було побудовано кореляційні плеяди індивідуально для кожної досліджуваної, надалі у кожній групі було виявлено найбільш типові кореляційні плеяди. Увесь обсяг отриманих зв'язків було інтерпретовано як психосемантичний простір жіночих архетипів, ядром якого є зв'язки архетипічних образів з конструктом «Я», що утворює структуру ГІ. Оскільки система «Я» пов'язана з архетипічними образами та не має зв'язків з М/Ф утворами, можливо стверджувати, відмінність «гендерного» і

«статеворольового». Це означає відсутність статоворольової модуляції архетипічної ГІ, тобто вона є «зовнішньою» і не заглиблюється в особистісні структури.

Аналіз кореляційних плеяд наведено на рис. 2-7, до яких винесено тільки кореляційні зв'язки, що досягли достовірного рівня значущості (діапазон значень $\tau=0,44-0,68$; $p<0,05$), та використано такі умовні позначення:

↔ значущий позитивний взаємозв'язок ($p<0,05$);

↔ значущий негативний взаємозв'язок ($p<0,05$).

У групі жінок з континуально-альтернативною організацією особистості був виявлений тільки один варіант організації ГІ, що наведений на рис. 2.

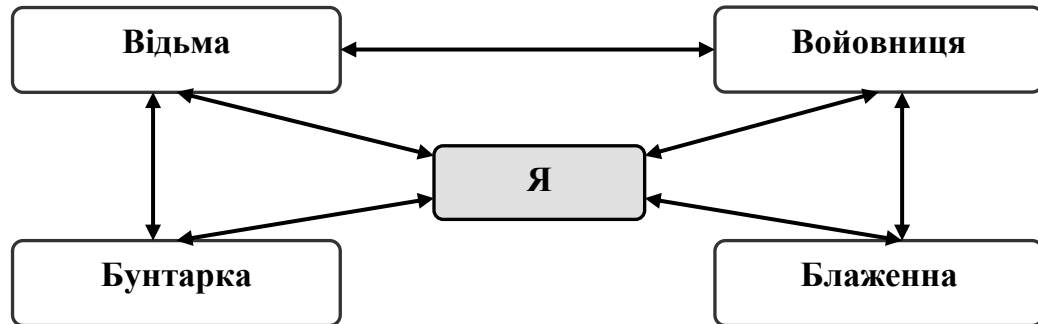

Рис. 2. Типова структура ГІ у жінок з континуально-альтернативною організацією особистості

У цій структурі присутні аспекти жіночності, які містять в собі елементи агресії, цілеспрямованості, протестної поведінки (Войовниця, Бунтарка), неприйняття соціальних норм, спонтанності (архетип Трикстера – Блаженна), а також елементи глибинної жіночності (Відьма), які не містять біологічні ознаки: репродуктивність, сексуальність тощо. Цей варіант ідентичності відображає асиміляцію переважно маскуліних статоворольових аспектів, і отримав назву «Маскулінна ідентичність» та цілком відображає інвертований характер континуально-альтернативного типу: фактично інвертованими стають і Его-структури.

На наступному рисунку представлений типовий варіант ГІ в групі жінок з континуально-ад'юнктивною організацією особистості.

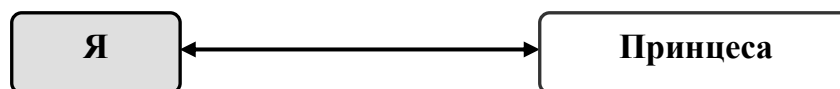

Рис. 3. Типова структура ГІ у жінок з континуально-ад'юнктивною організацією особистості

У структуру «Я» асимільовано тільки аспекти незрілої жіночої ідентичності, представлені архетипом Принцеси, тому така структура названа «Інфантильною» та її наявність свідчить про застрягання на більш ранніх стадіях розвитку.

У жінок з андрогінною організацією особистості було виявлено чотири варіанти структури ГІ. На рис. 4 наведено перший типовий варіант.

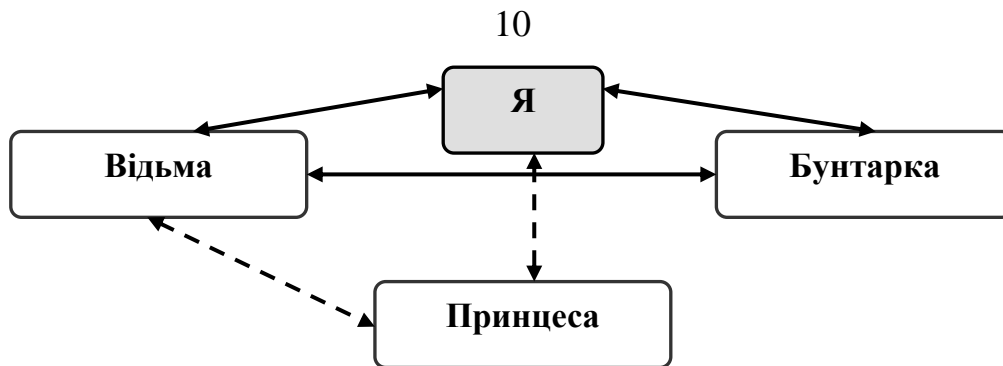

Рис. 4. Типова структура ГІ у жінок з андрогінною організацією особистості

У цій структурі в образ «Я» асимільовано аспекти жіночності, пов'язані з протестом проти соціальних норм, агресивність (архетип Бунтарки), інтуїтивні і метакогнітивні аспекти жіночності (Відьма), а також, знецінення і відмова від незрілої моделі жіночності, романтичного образу жінки (архетип Принцеси). В цілому, характеристика даної ГІ може бути узагальнена в назві «Девіантна ідентичність» (або «Негативне Я»).

На рис. 5 наведений другий типовий варіант організації ГІ у андрогінних жінок.

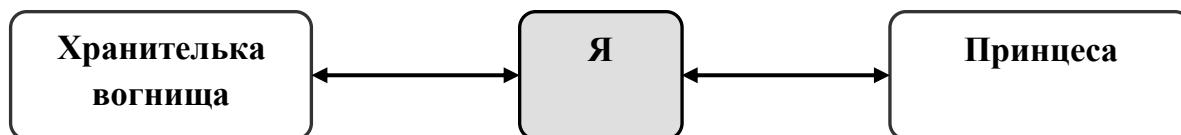

Рис. 5. Типова структура ідентичності у жінок з андрогінною організацією особистості

У цій структурі ГІ присутні і функціонують аспекти зрілої жіночності (Хранителька вогнища) і незрілі аспекти жіночої ідентичності (архетип Принцеси), що загалом відображає закономірний процес перетворення жіночності в процесі розвитку. Ця структура може бути позначена як «Фемінінна ідентичність», але така фемінінність є дещо ідеалізованою.

На рис. 6 приведено третій типовий варіант гендерної ідентичності.

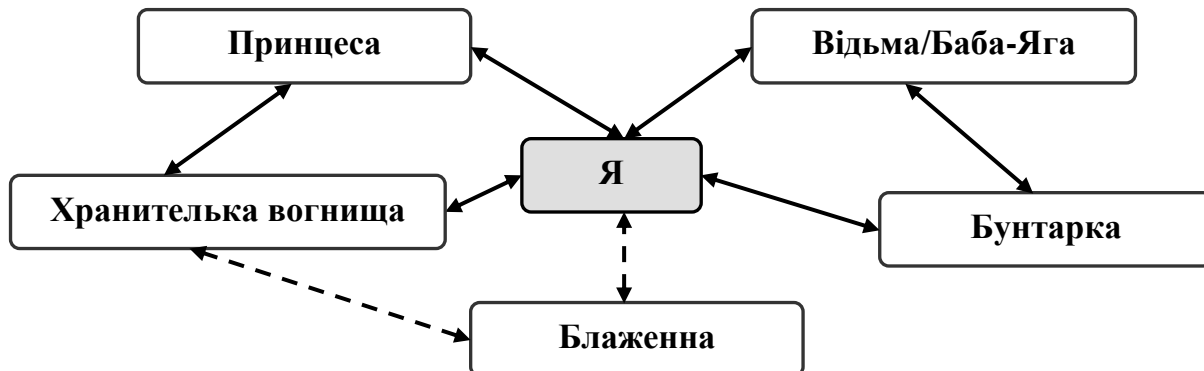

Рис. 6. Типова структура ГІ у жінок з андрогінною організацією особистості

Основною особливістю є асиміляція в образ «Я» різних аспектів жіночності: традиційних фемінних проявів – зрілих і незрілих (Хранителька вогнища і Принцеса); аспектів, пов'язаних з функціонуванням жіночої особистості на рівні накопичення знань і мудрості, тобто за межами біологічних функцій (Баби-Яга або Відьма), аспектів агресивності і провокативної поведінки (Бунтарка) і соціально-нормативних аспектів статевої поведінки (негативний зв'язок з архетипом Трикстера – Блаженна). Тому для позначення такої ідентичності ми можемо використовувати термін «Зріла ідентичність».

На рис. 7 приведено четвертий варіант ГІ у андрогінних жінок.

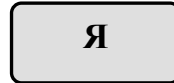

Рис. 7. Типова структура ГІ у жінок з андрогінною організацією особистості

Основною рисою є відсутність зв'язків конструкту «Я» з архетипічними образами. Ця структура позначена як «Недиференційована ідентичність», у ній прояви жіночого є позбавленими особистісного смислу й функціонують на рівні вивченої соціальної поведінки, що може обумовлювати труднощі в асиміляції власної жіночності, сексуальності, материнства тощо. Фактично ця структура ГІ повністю втілює раніше обговорюваний феномен Его-дистонності.

Таким чином, особистість жінок з незрілими типами статевої організації особистості (континуально-альтернативний й континуально-ад'юнктивний) характеризується збідненим психосемантичним наповненням статевого простору. У жінок з андрогінним типом структура архетипічного простору є більш диференційованою. Виявлені 4 типи ГІ кореспондують з 4-ма типами ГІ, які описано С. Бем на основі рівневих характеристик М/Ф: маскулінний, фемінінний, андрогінний та недиференційований. Це означає, що андрогінна статева структура має безліч варіантів ГІ на рівні архетипів, а тип статевої організації особистості не повною мірою співпадає з типом ГІ.

Серед аспектів гендерного функціонування особистості нами було визначено коло засвоюваних гендерних ролей та уявлення щодо жіночої привабливості. За допомогою особистісного диференціалу досліджувані оцінили конструкти, які відображають гендерні ролі жінки і чоловіка: мати, жінка, дочка, дружина, коханка, батько, чоловік, син, коханець, а також власне «Я». На основі аналізу індивідуальних і узагальнених кореляційних плеяд було встановлено, що у групі андрогінних жінок конструкт «Я» переважно пов'язаний (діапазон значень $\tau=0,45-0,71$; $p<0,05$) з усіма жіночими і чоловічими гендерними ролями, які включено в актуальний Его-стан. Коло гендерних ролей, які виявили достовірні зв'язки (діапазон значень $\tau=0,43-0,57$; $p<0,05$) у жінок з незрілими типами (континуально-ад'юнктивним і континуально-альтернативним) є досить вузьким. За наявності незрілої статевої організації (континуально-ад'юнктивної) спостерігається інфантильність, але з включенням до Я-

концепції фемінінної складової. За наявності інвертованої статеворольової організації (континуально-альтернативної) спостерігаються труднощі у прийнятті гендерних ролей, які відповідають жіночій статі, та оперування категоріями статі та гендеру.

Простір жіночої привабливості було визначено також шляхом індивідуального та узагальненого аналізу психосемантичної організації конструктів: зовнішня краса, доглянутість, виразні очі, красива фігура, доглянуте волосся, жіночність, ніжність, доброта, інтелект, хитрість. Виявлено, що у андрогінних жінок цей простір є більш диференційованим – у ньому виокремлюється два аспекти: жіночність як зовнішня краса і жіночність як риси особистості, тобто ці жінки оперують суб'єктивним та об'єктивним соціальним конструюванням. При збереженні у жінок незрілої статеворольової організації – континуально-ад'юнктивної і континуально-альтернативної – спостерігається надмірна оцінка аспектів зовнішньої привабливості (об'єктне конструювання), що заважає формуванню інших аспектів жіночності.

Наступним завданням було визначення особливостей гендерної соціалізації жінок з різними типами статеворольової організації особистості. Перевірка значущості відмінностей між групами за шкалами опитувальника ADOR (U-критерій Манна-Уїтні) та факторизація (Varimax) даних методик ADOR і СМДО надали можливість узагальнити механізми особистісної регуляції і сімейної соціалізації статеворольових моделей (табл.3).

Таблиця 3

Особистісні і соціалізаційні механізми формування типів статеворольової організації особистості жінок

Тип статеворольової організації	Особистісні механізми (факторизація Varimax)	Соціалізаційні механізми (U-критерій)
Андрогінний	Розвинена фемінінна Я-концепція; над контроль; емоційна і особистісна зрілість	Емоційне прийняття матері, позитивний інтерес з боку матері ($U_{1-2}=701^*$); автономність матері ($U_{1-2}=544^{**}$); автономність тата ($U_{1-2}=743^*$)
Континуально-ад'юнктивний	Статеворольова незрілість; біогенна регуляція типу; особистісна тривожність, інфляція сексуальності	Директивність і відстороненість матері ($U_{1-2}=703^*$); директивність тата ($U_{2-3}=566^*$); відкидання з боку тата ($U_{2-3}=383^{**}$)
Континуально-альтернативний	Незріла фемінінність; надконтроль; пошукова активність; мотивація досягнень	Автономність матері ($U_{2-3}=407^{**}$), незначущість фігури тата

Примітки: * – $p < 0,05$; ** – $p < 0,01$.

Отримані результати свідчать про нетотожність функцій статеворольових утворень. Фемінінність соціогенного рівня (фемінінна Я-концепція) у жінок з

андроґінним типом виконує функцію стабілізації особистісної структури й підвищення рівня зрілості. У жінок з континуально-альтернативним типом фемінінність соціогенного рівня є чинником, що знижує особистісну зрілість, оскільки є засвоєнням інфантильних аспектів жіночності. Особливу функціональну роль має біогенний рівень маскулінності/фемінінності у дівчат з континуально-ад'юнктивним типом, який обумовлює рольову ригідність, інфантильність, гіпертрофовану цінність сфери сексуальності.

За результатами дослідження розроблено програму психологічної корекції, яка орієнтована на підвищення рівня особистісної і статеворольової зрілості, корекцію дефіцитарності фемінінних проявів, розширення репертуару гендерних ролей. Загальна тривалість – 30 годин: 2 рази на тиждень по 3 години (усього 10 зустрічей). Основні завдання корекційної програми: 1) робота з неадаптивними гендерно-рольовими моделями поведінки; 2) корекція неадаптивних когнітивних настанов у статеворольовій Я-концепції; 3) формування позитивного наповнення фемінінної складової Я-концепції і поведінки; 4) усвідомлення інфантильного досвіду стосунків з батьками та його впливу на поведінку й стосунки у період дорослості; 5) підсилення зрілих структур особистості та формування андроґінії на рівні типу статеворольової організації особистості.

До складу програми входять як тематичні групові зустрічі, так і неструктуровані, індивідуальні заняття, спрямовані на індивідуальну психологічну діагностику або такі, що мають біографічну спрямованість (за потребами учасниць програми). Мішенями корекційного впливу виступили: статеворольова Я-концепція особистості та гендерно-рольова поведінка.

Оцінку ефективності корекційної програми проведено із використанням G-критерію знаків для зв'язаних вибірок з метою порівняння даних до та після проведення програми. Було використано методики, що дозволяють оцінити зміни в мішенях: методика дослідження Я-концепції (М. Кун, Т. Макпартленд), шкала самооцінки (Г. Манастер, Р. Корсіні), структурна статеворольова шкала (О.С. Кочарян, Є.В. Фролова).

Результати виявили зміни у Я-концепції жінок-учасниць програми у сфері «Соціального Я» ($G=9$; $p<0,05$), «Фізичного Я» ($G=6$; $p<0,01$), «Перспективного Я» ($G=8$; $p<0,01$) і «Рефлексивного Я» ($G=9$; $p<0,05$). Основний вектор змін стосується актуалізації статеворольових і сімейних аспектів ідентичності, зростання позитивності у сприйнятті образу власного тіла, появою перспектив щодо сімейної реалізації себе як жінки та підвищення рівня особистісної зрілості. У структурі самооцінки спостерігаються значущі зрушення у рівнях актуальної та перспективної самооцінки ($G=9$; $p<0,05$ і $G=8$; $p<0,01$). Відзначено, що зміни у типі статеворольової організації особистості не досягають достовірного рівня: встановлено перетворення незрілих типів в андроґінний у 4-х учасниць програми, тобто запропонований обсяг ще не є достатнім для корекції такої стійкої структури особистості як статеворольова. Але, загалом, отримані результати дозволяють робити висновок про ефективність програми у вирішенні проблем гендерного функціонування особистості.

ВИСНОВКИ

У роботі надано теоретичне узагальнення та нове рішення проблеми гендерного функціонування особистості жінок із врахуванням особливостей структурної організації статеворольової сфери. Результатами дослідження є такі висновки:

1. Гендерний простір особистості є багаторівневим утворенням, що включає соціогенний, поведінковий та біогенний рівні маскулінності/фемінінності. Статеворольові властивості є стрижневими утвореннями особистості, які виявляють свій вплив у різних сферах життєдіяльності особистості, і є чинниками забезпечення психологічного і психосоматичного благополуччя, рівня соціальної адаптації, стосунків психологічної інтимності і близькості, зрілості сфери сексуальності тощо. Евристичним напрямком дослідження є визначення впливу типу статеворольової організації особистості, що відображає не рівневі показники, а структурний зв'язок утворень маскулінності/фемінінності. Такий зв'язок може бути трьох типів: взаємовиключення (континуально-альтернативний тип); потенціювання (континуально-ад'юнктивний тип); незалежності (андрогінний тип).

2. Тип статеворольової організації особистості є пов'язаним з акцентуванням певних особливостей особистості: андрогінний – надконтроля, емоційної лабільності, індивідуалістичності, зрілості; континуально-ад'юнктивний – тривожності, індивідуалістичності, оптимістичності, контролю; континуально-альтернативний – надконтроля, емоційної лабільності, імпульсивності. Профілі особистості з андрогінним та континуально-альтернативним типами статеворольової організації мають певну схожість та відносно більш високий рівень зрілості, що є результатом гнучкого поєднання й незалежності рис мужності і жіночності (андрогінний тип) або функціонування біполярної організації маскулінності і фемінінності (континуально-альтернативний) та орієнтує на змістовне уточнення гендерної ідентичності жінок з різними типами статеворольової організації особистості.

3. Визначено специфічні феномени організації симптомокомплексу маскулінності/фемінінності у жінок: функціональної нетотожності, еґо-дистонності статеворольових утворень, інфляції фемінінності.

Функціональна нетотожність спостерігається на соціогенному рівні: при андрогінному типі фемінінність сприяє підвищенню особистісної зрілості; при континуально-альтернативному – навпаки, ретардує, при континуально-ад'юнктивному – не має специфічних функцій.

Феномен Еґо-дистонності спостерігається на всіх рівнях симптомокомплексу маскулінності/фемінінності та означає незаглибленість статеворольових якостей у особистісні структури, що обумовлює труднощі у прийнятті і переживанні гендерної ролі й пов'язаних із цим обставин.

Інфляція фемінінності біогенного рівня полягає у підвищенні її вираженості у жінок з континуально-ад'юнктивним типом статеворольової організації особистості.

4. Психосемантична структура гендерної ідентичності жінок пов'язана з типом статеворольової організації особистості. При цьому незрілі типи (континуально-

альтернативний й континуально-ад'юнктивний) характеризуються досить вузьким діапазоном організації гендерної ідентичності:

- при континуально-альтернативному типі визначено один варіант ідентичності, представлений «Маскулінною» структурою, що відображає інтеграцію в «Я» переважно маскулінних аспектів ідентичності;

- при континуально-ад'юнктивному типі виявлено також один варіант ідентичності, представлений «Інфантильною» структурою, що є результатом асиміляції незрілої жіночої ідентичності;

- при зрілому андрогінному типі структура ідентичності є більш диференційованою й представлена чотирма варіантами: «Девіантна», «Фемінінна», «Зріла» і «Недиференційована». Це означає, що тип статевої організації особистості не повною мірою співпадає з типом гендерної ідентичності. Андрогінність є внутрішньо неоднорідним феноменом, коли у зрілий статевої організації тип можливе включення незрілих структур гендерної ідентичності.

5. При кожному типі статевої організації особистості спостерігаються специфічні особливості гендерно-рольового простору і психосемантичної структури уявлень щодо жіночої привабливості:

- при зрілому андрогінному типі визначено диференційованість та Егосинтонність структури гендерно-рольового простору, тобто вона містить у собі всі жіночі й чоловічі гендерні ролі, які інтегровано в образ Я; у структурі уявлень щодо жіночої привабливості присутнє як суб'єктне, так і об'єктне конструювання: виявлено два аспекти жіночності (зовнішність і риси особистості).

- при незрілих типах (континуально-альтернативному і при континуально-ад'юнктивному) гендерно-рольовий простір характеризується недиференційованістю та збідненням репертуару гендерних ролей; у структурі уявлень щодо жіночої привабливості відзначено слабку інтеграцію і розірваність цих уявлень, а також схильність до об'єктного конструювання: оцінка привабливості на рівні зовнішності.

6. Виявлено специфічні умови сімейної соціалізації жінок з різними типами статевої організації особистості:

- при андрогінному типі – емоційне прийняття матері (відкритість для взаємодії і готовність задовольняти потреби доньки), висока автономність обох батьків матері (мати і тато, що заохочують самостійність і здатність до самокерівництва);

- при континуально-ад'юнктивному типі – відсутність прийняття матір'ю, директивність та відстороненість матері (емоційно-холодні стосунки), директивність батька (батько, що контролює), відкидання з боку батька (надвимогливість та емоційна холодність до потреб доньки);

- при континуально-альтернативному типі – висока автономність та відстороненість матері (мати, що заохочує самостійність, і не втручається у процеси розвитку доньки), «відсутність» або незначущість батька.

7. За результатами дослідження розроблено програму психологічної корекції статевої організації особистості жінок. Мета програми – підвищення рівня особистісної і статевої організації зрілості,

корекція дефіцитарності фемінінних проявів, розширення репертуару і підвищення гнучкості гендерних ролей. Тривалість програми – 30 годин: 10 зустрічей по 3 години. У програмі реалізовано групову форму роботи, побудовану на засадах клієнт-центрованої психотерапії. У технічному плані програма є мультимодальною із застосуванням методів арттерапії, психодрами, гештальттерапії, психоаналізу. Мішенями корекційного впливу були статеворольова Я-концепція особистості та гендерно-рольова поведінка. Психокорекційна програма довела ефективність і може бути рекомендованою для подальшого використання.

Перспектива подальших досліджень полягає в уточненні механізмів формування типів статеворольової організації особистості, виявленні сфер особистості й поведінки, що мають статеворольову регуляцію.

Список опублікованих робіт за темою дисертації

1. Поспелова С.В. Особливості особистості дівчат із різними типами статеворольових моделей / С.В. Поспелова // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Психологія». – 2014. – № 1095, Вип. 53. – С. 42-45.

2. Поспелова С.В. Особливості гендерної соціалізації дівчат з різними типами статеворольових моделей / С. В. Поспелова // Вісник Одеського національного університету ім. Мечнікова. Серія «Психологія». – 2014. – Т.9, Вип.1 (31). – С. 262-269.

3. Поспелова С. В. Особливості гендерно-рольової поведінки дівчат із різними типами статеворольової організації особистості // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Психологія». – 2014. – № 1110, Вип. 55. – С. 110-114.

4. Кочарян О.С. Психосемантичні особливості організації статеворольової сфери дівчат у період ранньої дорослості / О. С. Кочарян, Є. В. Фролова, **С. В. Поспелова** // Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Серія Психологія. – 2014. – Вип.48. – С. 123-132.

5. Kocharyan A.S. Psychosemantic analysis archetypical female space at girls in a period of early adulthood / A.S. Kocharyan, E.V. Frolova, **S.V. Pospelova**// Moral Potential of the Society: Reproduction Preservation and Intensification Issues. – CA, USA, B&M Publishing, 2013. – P. 80-89.

6. Поспелова С.В. Особенности личности девушек с различными типами полоролевых моделей / С.В. Поспелова // Всеукраїнська ювілейна наукова конференція, присвячена 20-річчю відкриття кафедри психологій «Четверті сіверянські соціально-психологіні читання» 13 листопада 2013, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка. – 2013. – С. 124 (Тези доп.).

7. Поспелова С.В. Соціалізаційні чинники формування гендерно-рольової поведінки дівчат / С.В. Поспелова // III Міжнародна науково-практична конференція «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства» 7-9 листопада 2014, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – 2014. – С. 171 (Тези доп.).

8. Поспелова С.В. Гендерная социализация девушек с различными полоролевыми моделями / С.В. Поспелова // Науково-практична конференція студентів і молодих вчених «Психологія в сучасному світі»: 10-11 квітня 2014. – Харків: Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» – 2014. – С. 25 (Тези доп.).

9. Кочарян О.С. Психосемантичні особливості організації статевої сфери дівчат у період ранньої дорослості / О.С. Кочарян, Є.В. Фролова, С.В. Поспелова // I Міжнародна науково-практична конференція «Когнітивні та емоційно-поведінкові фактори повноцінного функціонування людини: культурно-історичний підхід» 18-19 жовтня 2013, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – 2013. – С. 365-366 (Тези доп.).

АНОТАЦІЯ

Поспелова С.В. Особливості гендерного функціонування жінок із різними типами статевої організації особистості. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України. – Харків, 2016.

Роботу присвячено дослідженню особливостей гендерного функціонування особистості жінок при різних типах статевої організації особистості. Виявлено особливості особистості, організації симптомокомплексу маскулітності/фемінітності, архетипічного жіночого простору й гендерної ідентичності у жінок в залежності від типу статевої організації особистості. Розглянуто простір гендерно-рольової поведінки і психосемантичні особливості уявлень щодо жіночої привабливості. Виявлено особливості гендерної соціалізації жінок при різних типах статевої організації особистості. Розроблено програму психологічної корекції статево-рольових структур, які забезпечують гендерне функціонування особистості жінок.

Ключові слова: симптомокомплекс маскулітності/фемінітності, статево-рольова структура, гендерне функціонування.

АННОТАЦИЯ

Поспелова С. В. Особенности гендерного функционирования женщин с различными типами полоролевой организации личности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.01 – общая психология, история психологии. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина Министерства образования и науки Украины. – Харьков, 2016.

Работа посвящена исследованию особенностей гендерного функционирования личности женщин при различных типах полоролевой организации личности. В исследовании участвовало три группы женщин в возрасте ранней взрослости с различными типами полоролевой организации личности. Выявлена значительная

распространенность незрелых полоролевых типов (континуально-адьюнктивного и континуально-альтернативного) в период ранней взрослости.

Выявлены особенности личности и организации симптомокомплекса маскулинности/фемининности у женщин с различными типами полоролевой организации личности. Показано, что тип полоролевой организации личности женщины акцентирует выраженность отдельных компонентов личности, не приводя к серьезным изменениям в ее структуре и. Выявлены специфические черты личности, присущие женщинам с андрогинным, континуально-адьюнктивным и континуально-альтернативным типами полоролевой организации личности. В организации симптомокомплекса маскулинности/фемининности выявлены феномены инфляции фемининности биогенного уровня у женщин с континуально-адьюнктивной организацией личности; функциональной нетождественности фемининности социогенного уровня у женщин с андрогинным и континуально-альтернативным типами и Эго-дистонности полоролевых образований независимо от типа.

Проведен психосемантический анализ особенностей симптомокомплекса маскулинности/фемининности на разных уровнях его функционирования: социогенном, поведенческом, биогенном, а также архетипического женского пространства и идентичности у женщин в зависимости от типа полоролевой организации личности. С помощью семантического дифференциала определены взаимосвязи основных женских архетипов: Принцесса, Спящая красавица, Воительница, Амазонка, Ведьма, Баба-Яга, Королева, Хранительница, Бунтарка, Блаженная с показателями маскулинности/фемининности на трех уровнях функционирования полоролевого симптомокомплекса и построены индивидуальные корреляционные плеяды, которые отражают взаимосвязи женских архетипов с Эго-структурами. Выявлены типичные варианты гендерной идентичности для женщин с различными типами полоролевой организации личности. Континуально-альтернативный тип характеризуется «Маскулинной» структурой гендерной идентичности. Континуально-адьюнктивный тип характеризуется «Инфантильной» структурой гендерной идентичности. У женщин с андрогинным типом структура гендерной идентичности представлена четырьмя типичными вариантами: «Девиантная», «Фемининная», «Зрелая» и «Недифференцированная». Полученный результат свидетельствует об отсутствии полоролевой регуляции гендерной идентичности на уровне архетипических образов, а также, о гетерогенности андрогинной полоролевой структуры, которая на уровне архетипов имеет множество вариантов гендерной идентичности.

Рассмотрены особенности гендерно-ролевого поведения и психосемантические особенности представлений о женской привлекательности. В результате проведенного исследования было показано влияние типов полоролевой организации личности на гибкость, дифференцированность и количество усваиваемых и используемых гендерных ролей. Установлено различие гендерно-ролевого пространства женщин с зрелым (андрогинным) типом полоролевой организации личности и незрелыми (континуально-адьюнктивным и континуально-альтернативным) типами.

Выявлены особенности гендерной социализации женщин при различных типах полоролевой организации личности. Было установлено механизмы гендерной социализации женщин с андрогинной, континуально-адьюнктивной и континуально-альтернативной полоролевой организацией личности, и показаны основные проблемы гендерного развития личности в современных условиях.

Разработана и апробирована программа психологической коррекции полоролевых структур, которые обеспечивают гендерное функционирование личности женщин. Программа рассчитана на групповую форму и использование методов арттерапии, психодрамы, гештальттерапии, психодинамической психотерапии. В результате оценки результатов до и после участия женщин в тренинге программа подтвердила свою эффективность.

Ключевые слова: симптомокомплекс маскулинности/фемининности, полоролевая структура, гендерное функционирование.

SUMMARY

Pospelova S. V. Features of women's with different types of sex-role personality organization gender functioning. – Manuscript.

Dissertation work for the scientific degree of candidate of psychological sciences, specialty 19.00.01 – general psychology, history of psychology. – V.N. Karazin Kharkiv National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2016.

The work is devoted to research of peculiarities of women's personality gender functioning with different types of sex-role personality organization. The personality traits, features of masculinity/femininity symptomcomplex, archetypal feminine space and identity at women depending on the sex-role personality structure is carried out. The space of of gender-role behavior and psychosemantic peculiarities of female attractiveness at women are considered. The gender socialization features of women with different types of sex-role personality organization are revealed. The program of psychological correction of sex-role structures that ensure the women's personality gender functioning is developed.

Keywords: masculinity/femininity symptomcomplex, sex-role structure, gender functioning.